

Eduskunnan lakivaliokunnalle

HE 133/2021 vp
12.10.21

RIKOSUHRIPÄIVYSTYKSEN LAUSUNTO HALLITUKSEN ESITYKSESTÄ KOSKIEKSEN SUULLISEN TODISTELUN TALLENTAMISTA TUOMIOISTUIMISSA

Rikosuhripäivystys (RIKU) kiittää mahdollisuudesta tulla kuulluksi suullisen todistelun tallentamista koskevasta hallituksen esityksestä. Otamme tässä lausunnossa asiaan kantaa ennen kaikkea rikoksen uhrin oikeuksien ja suojelun näkökulmasta.

Kannatamme lähtökohtaisesti nyt esitettyä muutosta, koska se vähentää oikeudenkäyntien rikoksen uhreille aiheuttamaa kuormitusta ja todisteluun ajan kulun myötä tulevia puutteita sekä oikeusprosessien kestoajaa. Tekniikan kehitys omalta osaltaan on lisännyt tallentamiseen ja videoyhteyksien käyttöön liittyviä mahdollisuuksia ja turvallisuutta. Merkittävin huolestamme esityksen osalta koskee tallenteen katsomisen turvajärjestelyiden riittävyyttä.

Rikoksen uhrin asema rikosprosessissa

Asianomistajaa kuullaan nykyisin rikosprosessissa esitutkintavaiheessa, käräjäoikeudessa ja hovioikeudessa sekä mahdollisesti myös korkeimmassa oikeudessa. Uhri joutuu näin ollen käymään läpi samoja, mahdollisesti hyvinkin traumatisoivia, asioita useaan kertaan. Rikosuhripäivystyksen kokemuksen mukaan asioiden jatkuva uudelleen avaaminen voi olla uhrille hyvin raskasta. Hän ei ehkä pysty aloittamaan normaalia elämäänsä ennen kuin rikosprosessi on saatettu päätökseen, eikä asiaa tarvitse enää käydä uudelleen läpi eri yhteyksissä. Muutos myös vähentäisi niitä tilanteita, joissa uhri voi joutua kohtaamaan rikoksesta epäillyn.

Ehdotettu todistelun tallentaminen käräjäoikeudessa näin ollen hyvin todennäköisesti edistäisi rikoksen uhrin selviytymistä rikoksesta. Myönteisesti uhrin jaksamiseen vaikuttaisi myös oikeusprosessien kokonaiskeston lyhentyminen uudistuksen myötä.

RIKUssa on nähty, että myös esitutkintavaiheessa tehtyjen tallenteiden käyttö on ollut helpottavaa monille uhreille. Esimerkiksi alaikäisten uhrien kohdalla videotallenteen laajentunut käyttö on vapauttanut monet alaikäiset uhrin siitä, että he joutuvat uudestaan kertomaan kokemastaan rikoksesta oikeuskäsittelyssä useiden tuntemattomien ihmisten läsnä ollessa. Haluamme kuitenkin tuoda tässä yhteydessä esille huolestamme siitä, että pitkittyneiden rikosprosessien johdosta jotkut alaikäiset, joiden esitutkintakuulustelu on tallennettu videolle, ovat kuitenkin täysi-ikäiseksi tultuaan joutuneet todistamaan asiassa henkilökohtaisesti siitä syystä, että asiaa ei ole ehditty käsitellä käräjäoikeudessa ennen kuin he ovat ehtineet täyttää 18 vuotta.

Kuten hallituksen esityksessä todetaan, on myös selvää, että todistelun laatu heikkenee ajan kuluessa. Erilaiset muistivirheet, ulkopuolelta kuten mediasta tulevat vaikutteet ja mahdollisuus tarkoitukselliseen vaikuttamiseen lisääntyvät ajan myötä. Esitetty muutos parantaisi kaikkien asianosaisten oikeusturvaa.

Kuvatallenteiden katselu tuomioistuimessa

Rikosuhripäivystys pitää erittäin tärkeänä periaatetta, että käräjäoikeudessa tehtyjä kuvatallenteita ei voi toimittaa tuomioistuimen ulkopuolelle eli että ne ovat asianosaisten tai tapauskohtaisesti myös yleisön nähtävissä vain käräjäoikeudessa. On luotava riittävät turvajärjestelyt sitä varten, että tallennetta katsovat henkilöt eivät voi valokuvata tai videoida tallennetta sen katsomisen yhteydessä.

Hallituksen esityksen ehdotus turvatarkastuksista (ehdotettu muutos lakiin turvatarkastuksista tuomioistuimissa, uusi 5 § 3 momentti) ei mielestämme anna riittäviä takeita tallenteiden kuvaamisen estämiseksi. RIKUn mielestä selkeämpää olisi, jos lähtökohtana olisi aina puhelimen tai muun mahdollisen tallentavan laitteen poisottaminen, kun henkilö tulee tuomioistuimeen katsomaan tallennetta. Mielestämme yksityisyyden suojaa tulee tämän pykälän kohdalla korostaa nykyistä enemmän. Jos joku tahallisesti haluaa vahingoittaa tallenteessa esiintyvää henkilöä ja laittaa tallenteen internetiin, on sitä käytännössä enää mahdotonta saada sieltä pois. Aiheutettu vahinko voi olla hyvinkin suuri sen kohteelle.

Lisäksi haluamme kiinnittää huomiota siihen, että mikäli uhria on kuultu käräjäoikeudessa näkösuojan takaa tai vastaajan läsnä olematta ja vastaaja voi kuitenkin mennä katsomaan uhrin antaman kertomuksen tallenteen myöhemmin, merkitsee se käytännössä uhrin suojelemiseksi tehdyn esituskintalain 11 luvun 9a §:n mukaisen toimenpiteen (asianomistajaa kuullaan pääkäsittelyssä näkösuojan takaa tai vastaajan läsnä olematta) rikkomista. Tämä voi aiheuttaa uhrille erityistä kärsimystä, koska uhri on tietoinen siitä, että vastaaja saa nähdäkseen hänen todistelunsa. Ongelma olisi käsityksemme mukaan ratkaistavissa sillä, että vastaajalle annettaisiin tällaisissa tilanteissa oikeus kuulla vain tallenteen ääni.

Haluamme lopuksi tuoda esille, että kuten hallituksen esityksessä korostetaan, on ensiarvoisen tärkeää panostaa muutoksen myötä käräjäoikeuksien pääkäsittelyn parempaan valmisteluun, ns. jäsennellyyn käsittelyyn sekä itse pääkäsittelyn toimittamiseen. Tämä edellyttää koulutuksen lisäämistä kaikille oikeusprosessin toimijoille sekä järjestelmien kehittämistä. Asiaan osallisten oikeusturva ei saisi vaarantua siitä, ketkä yksittäiset henkilöt hänen asiaansa kulloinkin hoitavat ja käsittelevät.

Leena-Kaisa Åberg
toiminnanjohtaja

Elisa Trejtnar
lakimies